

Tema 12: Det internationale og det nationale

Spor i dag: Det internationale og det nationale

For mange mennesker er Dannebrog og de hvide landsbykirker indbegrebet af danskhed. Både kirkerne og flaget med sit hvide kors på rød baggrund er såvel kristne som nationale symboler. Men har det nationale og det religiøse altid være så tæt forbundne? Faktisk er kirkens historie fra begyndelsen international, og reformationen blev hurtigt en international bevægelse. Reformationsjubilæet i 2017 vil blive derfor blive markeret af protestanter over hele verden. Hvordan kom de reformatoriske tanker og de nye lutherske kirkesamfund alligevel til at få betydning for det nationale?

Luther og de reformatoriske ideer: Det internationale og det nationale

I middelalderens Vesteuropa var der én kirke, der dækkede alle lande. For Martin Luther var der også kun én kirke, men han mente ikke, at den behøvede at se fuldstændigt ens ud alle vegne. Det vigtigste var, at evangeliet blev prædikeret, og at mennesker blev døbt og gik til alters. Men fordi Luther fandt det vigtigt, at folk hørte om kristendommen på deres eget sprog og ikke på latin, kom reformationen til at underbygge udviklingen af nationale kulturer.

Selvom reformationen begyndte i den lille tyske by Wittenberg, spredte den sig hurtigt, og på kort tid blev Wittenberg et internationalt centrum. Den nye bogtrykkerkunst sørgede for hurtig udbredelse af reformatoriske skrifter. Studenter fra hele Nordeuropa rejste til Wittenberg for at følge forelæsninger hos bl.a. Luther og Melanchthon. Det, de lærte, tog de med sig hjem, og det satte på den måde præg på det land, de kom fra. En del af disse studenter kom fra Danmark, Norge og Sverige. Reformationen blev en international bevægelse. Via breve stod Luther og Melanchthon i tæt kontakt med andre protestantiske lande, og de kom med råd og vejledning til konger og andre betydningsfulde folk. Den tætte kontakt mellem de protestantiske lande fortsatte i århundrederne efter reformationen.

I modsætning til den romersk-katolske kirke, som bevarede en international enhedsstruktur, organiserede de reformatoriske kirker sig i høj grad som nationalkirker og kirker knyttet til bestemte områder (territorialkirker). Det var med til at give udviklingen af luthersk kristendom i forskellige lande hver deres særpræg, som man stadig kan iagttage.

I Tyskland blev det fyrsterne i de enkelte fyrstendømmer, der i praksis kom til at beskytte og fremme reformationen. I Danmark kom kongen til at spille en central rolle. Den lutherske forståelse af, at mennesket skal indgå i et gensidigt forpligtende forhold til sine over- og underordnede kom til at understøtte fyrstens eller kongens rolle som samlingsfigur.

Reformationens historie og det danske samfund: Det internationale og det nationale

Middelalderens kirke var international. Den var opdelt i kirkeprovinser, og hovedsædet lå hos paven i Rom. Næsten al den kritik, som blev rettet imod kirken i 1400- og det tidlige 1500-tal, var forbedringsforslag, der skulle bringe kirken tilbage til dens rette grundlag. Kirken skulle reformeres. Luthers kritik var tænkt på samme måde. Men da han blev bandlyst af paven og alligevel fastholdt sin kritik, tog begivenhederne fart. Nye kirkeordninger blev indført mange steder i Tyskland, og en række fyrster brød officielt med Rom og satte sig i spidsen for egne, såkaldte territorialkirker.

I løbet af 1500-tallet blev Europas religiøse landkort forandret. Mod sydøst lå – som hidtil – den ortodokse kirke. Men det øvrige Europa blev nu opdelt i forskellige kirker. De tre største retninger var den romersk-katolske, den lutherske og den reformerte med Calvin og Zwingli som de vigtigste reformatorer. I England oprettedes en særlig anglikansk kirke.

De nye uafhængige territorialkirker blev vigtige for de konger og fyrster, som i 1500-tallet havde ambitioner om at skabe stærke stater. I Danmark indførte Christian 3. en luthersk statskirke i 1536. For et samfund med et religiøst verdensbillede var det afgørende, at kirken blev sikret mod ydre og indre fjender. Kongen fik rollen som kirkens øverste leder og beskytter, med særligt ansvar over for Gud. Denne rolle var med til at gøre 'den lutherske model' tiltrækkende for en række af tidens stærke fyrster.

Den protestantiske kristendom rakte samtidig ud over den enkelte stat og det enkelte folk og var ikke bundet til noget nationalt. Hele reformationshistorien viser, hvordan nye religiøse ideer og traditioner blev udvekslet og oversat. Både bøger og mennesker krydsede grænser, også efter dannelsen af de nye territorialkirker. Latin fortsatte som den lutherske verdens fælles sprog, men tysk fik også stor betydning. I Danmark blev Luthers skrifter læst på både latin og tysk, og samtidig blev meget oversat til dansk, bl.a. flere af Luthers salmer som "Vor Gud han er så fast en borg".

På reformationstiden fandtes forestillinger om forskellige folk eller nationer som fx det danske eller det tyske folk, men de eksisterede i forhold til Gud, og alle var en del af én stor, fælles historie, som begyndte i Bibelen med Israels folk og gik frem mod dommedag. Tanker om forskellige folks særlige, nationale egenart, som er typiske for moderne nationalisme, møder man ikke på Luthers tid. Reformationen bidrog imidlertid på langt sigt til udviklingen af nationale

identiteter, fordi de nationale sprog nu fik stor betydning, og den religiøse kultur udviklede sig videre inden for de enkelte lande med deres forskellige særkender.

I løbet af 1800-talet opstod de romantiske og nationale forestillinger om et dansk folk, der havde sin helt egen historie. Med Grundloven fra 1849 blev Folkekirken oprettet som en evangelisk-luthersk kirke for det danske folk. Danske salmer og de hvidkalkede kirker blev en del af den nye danskhed. Denne tætte kobling af det kristne og det nationale så man også tydeligt i skolernes undervisning, bl.a. i morgensangen, hvor nationale sange og salmer udgjorde et hele. Her ligger nok en vigtig del af forklaringen på, at Folkekirken står så stærkt i dagens Danmark, og at mange forbinder folkekirke og lutherdom med dansk identitet. Samtidig arbejder dele af kirken og mange menigheder også internationalt og økumenisk.

Reformationen 1517-2017 – Hovedtemaer” er blevet til på foranledning af Præsidiets for reformationsjubilæet i Danmark. Hovedformålet er at give et første overblik over reformationen og dens betydning for derved at vække interesse for emnet og tjene til videre inspiration for enkeltpersoner og organisationer.

Til hvert af de udvalgte illustrerede temaer findes – en kort tekst om reformationens spor i dag – en introduktion til Luthers tanker og de reformatoriske idéer – et rids af reformationens historie og videre betydning for det danske samfund. For flere temaer er derudover udvalgt et billede, der viser reformationens spor i den visuelle kultur.

Teksterne er skrevet af en forfattergruppe, sammensat af forskere fra forskellige fag og forskningsinstitutioner: Lektor, ph.d. Bo Kristian Holm, Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet, og prof. mso. Anna Vind, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, har skrevet teksterne om Luther og reformationens ideer.

Lektor, dr. phil. Charlotte Appel, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, og prof., fil.dr. Hanne Sanders, Historiska Institutionen, Lunds Universitet, har skrevet om reformationens historie og det danske samfund.

Museumsinspektør, seniorforsker Hanne Kolind Poulsen, Statens Museum for Kunst, har skrevet teksterne om reformationens billeder. Hun er også hovedforfatter til temaet ”Billeder og kunst”. Lektor, ph.d. Sven Rune Havsteen, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, er medforfatter til temaet ”Sang og musik”.

Nationalmuseet har taget sig af sprogbearbejdning, billedsøgning og opsætning.

Charlotte Appel og Bo Kristian Holm har stået for redaktionen.